

Okumanın Temelleri ve Okur Becerileri

Mehtap ÖZDEN

Doç. Dr. Mehtap ÖZDEN

OKUMANIN TEMELLERİ VE OKUR BECERİLERİ

ISBN 978-625-6287-41-9

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayineimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Haziran 2024, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş
Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara
Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818
Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50
Dağıtım: 0312 434 54 24
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Doç. Dr. Mehtap ÖZDEN

Tokat'ta doğan Doç. Dr. Mehtap ÖZDEN, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünden 2000 yılında mezun olmuştur. Yüksek lisansını 2003'te Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalında, doktorluğunu ise Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Bölümünde 2009 yılında tamamlamıştır. 2019 yılında doçent unvanını alan yazar mesleğe 2000 yılında İstanbul'da edebiyat öğretmenliği ile başlamıştır. Mehtap ÖZDEN 2000 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümüne araştırma görevlisi olarak atanmıştır. 2005 yılında doktora eğitimi almak için Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsüne araştırma görevlisi olarak görevlendirilmiş, Eylül 2009 yılında doktora eğitimini tamamlamış ve 2010 Mart ayında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesindeki görevine geri dönmüştür. Halen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünde öğretim üyesi görevine devam etmektedir. Yazarın kitap çalışmaları, çeşitli dergi ve sempozyumlarda yayınlanmış makale ve bildirileri bulunmaktadır. Evli ve ikiz çocuk annesidir.

ORCID No: 0000-0003-0385-5744

ÖN SÖZ

Okuma; yaşam boyu öğrenme sürecinde en önemli araçlardan birisidir. Okumanın Temelleri ve Okur Becerileri kitabı; okuma sürecini ve bu sürecin temel kavramlarını derinlemesine incelemek, okuma becerilerini geliştirmek ve çeşitli metin türleri üzerindeki etkisini anlamak isteyen okuyucular için hazırlanmıştır.

Okuma, sadece harfleri ve kelimeleri anlamlandırma süreci değildir; aynı zamanda eleştirel düşünme, problem çözme ve yaratıcı düşünceyi geliştirme yolunda önemli bir araçtır. Bu kitap, okumanın temel ilkelerinden başlayarak okur ve okur çeşitleri, okuma becerileri, okuma ile metin türleri arasındaki ilişki ve okuma eğitiminde dil becerilerinin rolüne kadar geniş bir yelpazede konuları ele almaktadır.

Kitabın amacı; okuma becerilerini geliştirmek isteyen öğrencilere, öğretmenlere ve genel olarak bütün okurlara kapsamlı bir rehber sunmaktır. Kitap boyunca; okumanın temel kavramları, etkili okuma stratejileri ve okuma eğitiminin önemi üzerinde durulacak okuyuculara kendi okuma süreçlerini nasıl iyileştirebileceklerine dair somut örnekler ve bilgiler sunulacaktır.

Okuma alışkanlığının kazandırılması ve bu becerinin yaşam boyu sürdürülmesi, bireylerin hem akademik hem de kişisel gelişimlerine büyük katkı sağlar. Bu sebeple kitabın her bölümü, okuma eyleminin farklı yönlerini keşfetmenizi ve bu beceriyi daha etkili kullanmanızı sağlamayı hedeflemektedir.

Kitap hazırlanırken okuma üzerine yapılmış birçok araştırma ve uygulamadan faydalanıldı. Umuyorum ki bu eser, siz değerli okurların okuma becerilerini geliştirmede ve okuma deneyimlerini zenginleştirmede faydalı olacaktır.

Keyifli okumalar dilerim.

Doç. Dr. Mehtap ÖZDEN

Çanakkale

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
-------------	---

1. BÖLÜM OKUMA VE TEMEL KAVRAMLAR

Okuma	1
Okumanın Temel Kavramları.....	2
Fonetik Farkındalık.....	3
Akıcılık	4
Kelime Dağarcığı.....	5
Anlama	5
Okumanın Oluşumu.....	6
Okumanın Fizyolojik Yönü	6
Okumanın Bilişsel Yönü.....	8
Okumanın Duyuşsal Yönü.....	9
Okuma Engelleri.....	11
Fiziksel Engeller.....	11
Bilişsel Engeller.....	12
Duyuşsal Engeller.....	12
Okuma Süreci.....	13
Okuma Sürecinin Unsurları.....	16
Okumanın Psikodilsel Süreci	17
Okumanın Sosyolinguistik Süreci	17
Okumanın Seçici Süreci	18
Okumanın Bütünleştirici Süreci	18
Okumanın Çözümleyici Süreci.....	18
Okumanın Etkileşimsel Süreci.....	19
Okuma Aşamaları	19
Erken Okuma Dönemi	19
Harf-Ses İlişkisi.....	20
Kelime Tanıma.....	20
Akıcı Okuma.....	20
Anlama	20
Okuma Türleri ve Okuma Çeşitleri.....	21
Okuma Türleri.....	21

Okuma Çeşitleri	21
Okuryazarlık ve Okur	22
Okur ve Amacı.....	23
Zevk İçin Okuma	23
Bilgi İçin Okuma	24
Okur ve Yazar İlişkisi	24
Okur Türleri	24
Yaş Gruplarına Göre Okur.....	24
Okuma Amacına Göre Okur	25

2. BÖLÜM

OKUMA EĞİTİMİ

Okuma Becerisi	27
Okuma Becerisini Geliştirme	29
Okuma Stratejileri	31
Okuma Öncesi Kullanılan Stratejiler.....	33
Okuma Sırasında Kullanılan Stratejiler.....	34
Okuma Sonrasında Kullanılan Stratejiler	35
Okuma Becerisinin Amacı	36
Kavram ve Kelime	38
Şema ve Okuma.....	39
Kelime Dağarcığı ve Okuma.....	40
Metin Türleri ve Okuma Eğitimi.....	41
Bilgilendirici Metinleri Okuma.....	45
Hikâye Edici Metinleri Okuma	46
Şiir Türü Metinleri Okuma.....	46
2024 Türkçe Öğretim Programı'nda Okuma Becerisi	48
Okuma Becerisinin Diğer Dil Becerileri ile İlişkisi	51
Okuma ve Dinleme Becerisi	52
Okuma ve Konuşma Becerisi.....	52
Okuma ve Yazma Becerisi.....	52
Okuma ve Dilbilgisi	52
Kaynaklar	55

1. BÖLÜM

OKUMA VE TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Okuma

Okuma; yazılı veya basılı sembolleri, harfleri ve kelimeleri tanıyarak, anlamlandırarak ve yorumlayarak bilgi edinme sürecidir. Bu süreç, yalnızca metni gözlerle takip etmeyi değil, aynı zamanda okunan bilgiyi anlama, çözümleme, değerlendirme ve gerektiğinde kullanma becerilerini de içerir. “Günümüzde bir yazıyı okuyup anlamak en az konuşmayı dinleyip anlamak kadar insana ait ve sıradan bir etkinliktir. Okuma, konuşma kadar vazgeçilmez bir unsurdur ve gündelik yaşantının doğal parçası olmuştur” (Aust 1983). Okuma, bireyin zihinsel gelişimine katkı sağlar, dil becerilerini geliştirir, bilgi birikimini artırır ve eleştirel düşünme yetisini güçlendirir. Aynı zamanda okuma, kültürel ve sosyal etkileşimlerde önemli bir rol oynar ve bireylerin dünyayı anlamalarına, empati kurmalarına ve farklı bakış açıları geliştirmelerine yardımcı olur.

Okuma eylemi geçmişte edilgen bir beceri olduğu düşünülse de geçen zaman içerisinde okuma önce etkin, daha sonra da tıpkı konuşma becerisi gibi etkileşimli bir dil becerisi olarak kabul edilmiştir (Razı, 2007; Nassaji, 2003; Wallace, 2001; Anderson, 1999). Bilişsel psikoloji çalışmaları sonucu okuma sürecinin okuyucunun ön bilgileri ile metindeki bilgileri bütünleştirdiği görüşü ortaya çıkmıştır (Güneş, 2014; Fayol ve Gombert, 1992). Okuma eylemi eleştirel bir şekilde yapılmalıdır. Ancak bu şekilde okumanın etkileşimli süreci oluşabilir. Eleştirel okumanın dört temel kavramı vardır; dikkat,

şüphe, soru ve kendi yeterlik ve yetersizliklerinin farkında olma (metacognition) (Çiftçi, 2006).

Okuma; bir süreçtir ve okur bu süreç içerisinde metinleri algılayarak anlamlandırır. Okuma süreci; görme, dikkat, hafıza ve dil becerilerinin bir arada uyumlu bir şekilde çalışmasıyla gerçekleşir. Okuma, sadece yazılı kelimeleri tanımakla kalmaz; aynı zamanda metnin içeriğini anlamak, çıkarımlar yapmak ve metni eleştirel bir gözle değerlendirmek anlamına gelir. Okuma, bilgi edinme, eğlenme, kişisel gelişim ve toplumsal katılım gibi birçok amaca hizmet eder. Temel okuma kavramları arasında kelime tanıma, akıcılık, kelime bilgisi, anlama ve eleştirel okuma yer alır. Bireyler, okuma eylemini temel okuma kavramlarından yola çıkarak, kendi hazır bulunuşluk seviyelerine uygun olan okuma stratejilerini kullanarak gerçekleştirirler. “Ses farkındalığı eğitimi, düzenli ve anlaşılır ses bilgisi öğretimi, iletişimsel okuma, ezberleme, dinleme parçası ön okuma, tekrarlı okumalar, öz-denetimli yöntem geliştirme ve hikâye haritalama vb. temel stratejilerden bazılarıdır” (Cure, 2024).

1.2. Okumanın Temel Kavramları

Okumanın temel kavramları denildiğinde akla öncelikle fonetik farkındalık, ses bilgisi, akıcılık, kelime dağarcığı ve anlama gelmektedir. Kelime tanıma, yazılı kelimeleri hızlı ve doğru bir şekilde tanıma becerisidir. Akıcılık, metni anlamaya odaklanarak, duraksamadan ve doğru bir hızda okuma yeteneğidir. Kelime bilgisi, okurun bildiği kelimelerin toplamıdır ve anlama sürecinde kritik bir rol oynar. “Okuma eğitiminde genellikle kelime tanıma, kelime yapısı, kelimenin cümledeki yeri ve kelime anlamına odaklanılır. Okuma eyleminde elbette görme, kelime tanıma, kelimenin cümledeki yeri önemlidir. Ancak kelime dağarcığının gelişmesi, kelimelerin kalıcı olarak öğrenilmesi için ne yapılması gerektiği de önemlidir. Anlama, okunan metnin anlamını çözme sürecidir. Bu süreç hem yüzeysel hem de derinlemesine bir anlayışı içerir. Eleştirel okuma ise, metni